

"Kuvve-i hayaliyesi daha keskin olanlar da kâinat mescidinde bütün masnuatın teşkil ettikleri halka-i zikirlerine girsin, şu fezayı velvelelendiren o sadâları dinlesin." Bunu yapabilecek insan var mı? Bunun yolu imanda yükselmek mi?

İnsan kâinatın küçültülmüş bir numunesi ve modelidir.

"... mahiyet-i insaniye, şu kâinatın bir misal-i musağğarı olduğundan, âdeta âlemde ne varsa insanda nümunesi vardır."(1)

İnsan kâinatın küçültülmüş bir numunesidir. Yani insanı büyültsen kâinat, kâinatı küçültsen insan olur...

Kâinatta azametli ve büyük yazılmış tevhit hakikatleri insanın mahiyetinde küçük ve okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Bu hususta kâinat ile insan müsavidir, fark sadece kemiyettedir, yani boyut ve hacimdedir.

İnsanı kâinat kadar geniş yapan şey ise insanın fitratına konulan istidat ve duygulardır. İnsanda her alem ile irtibat kuracak cihaz ve duygular vardır. İnsanın her bir cihazı ve duygusu bir aleme açılan bir penceredir. İnsan bu duygular pencereleri ile o alemleri seyrederek ve o alemlerle iletişim kurar.

Mesela göz bir penceredir, görüntü alemine açılır; kulak bir penceredir sesler alemini işitir; dokunma duygusu bir penceredir, cismani alemlere açılır; hayal kuvveti bir penceredir, misal alemleri ile irtibat kurar; ruh bir menfezdür, ruhlara alemine açılır; kalp aşk ve muhabbet dünyasının kapısıdır; akıl hikmetli mevcudat aleminin mütefekkir bir mütalacısıdır... Buna benzer binlerce his ve duygular insanın geniş mahiyetinde mevcuttur ve her birisi bir alem ile merbuttur. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

İnsanın mahiyetinin genişliğinin ikinci önemli sebebi, istidat ve kabiliyet noktasında nihayetsiz donanıma sahip olmasıdır. İnsanın bir çok duygu ve kuvvelerine sınır konulmadığı için, insanda terakki ve tedenni nihayetsiz oluyor. İnsan Allah ile muhatap olup onun huzuruna çıkacak kadar inbisat da eder, aynı insan hayvandan yüz derece aşağı adi bir mahluk da olabilir.

İnsan ayrıca mahlukat içinde Allah'ın bütün isim ve sıfatlarını tartıp ölçecek geniş

mahiyete sahip tek mahluktur. İnsan sahip olmuş olduğu his ve cihazlar sayesinde Allah'ın bütün isimlerini tartıp ölçebilir. Mesela, midenin açlık hissi ile **Rezzak** ismini, tat alma duyusu ile Allah'ın **Kerem** ve **Muhsin** ismini, cüzi iradesi ile Allah'ın külli irade sıfatını, cüzi ilmi ile Allah'ın sonsuz ilim sıfatını bilebilir ve ölçebilir.

Kâinat kesret alemi iken, insan bu kesret aleminin derlenmiş ve toplanmış halidir. Kâinatta azametli ve dağınık olarak bulunan tecelliler, insanın cephesinde derli ve toplu şekildedir. Mesela, Allah'ın kesret alemindeki yani kâinat üzerindeki bütün rububiyete dair işleri ve şunatları, insanın cami ama derli toplu fitratında hükmünü aynı ile icra eder. Bu noktadan insan kâinat dairesinde tecelli eden dağınık vahdet pırıltılarını toplayan ve cem eden bir temerküz aynasıdır. Yani insan kâinatta dağınık olan vahdaniyet manalarını mercek gibi toplayıp şuurlu nazarlara sunan hem seyirci hem de dellal ve tebliğcidir. İnsanın mahiyetini okuyan kâinatın umumunu okumuş gibi olur.

Ruh, akıl, kalp, irade, nefis, vicdan, zahiri ve batini hisler vs. hepsi insan mahiyetinin birer cüzleri ve önemli unsurlarıdır. İnsanı cami ve mükemmel kılan da bu sahip olmuş olduğu duygu ve cihazlardır. İnsan bu cihazlar sayesinde kâinatı bir karpuz gibi eline alıp inceleyebilir. İnsanın büyüklüğü boyu ve kilosu ile değil sahip olduğu duygu ve cihazların külli ölçüleri ile anlaşılır.

Allah insanı kâinatta bulunan her şeye muhtaç bir şekilde yaratmıştır. Sebebi ise, her şeyde ihtiyaç dili ile Allah'ı bulması ve bilmesi içindir. Yani hangi şeye el atsa o şeyin arkasında Allah'ın rahmet ve kudret eli vardır. İşte insan bu muhtaçlık saikası ile Allah'ın rahmet ve kudretine vasıl oluyor.

İnsanın her tür ve nev ile ilişkili ve alakalı olması dolaysız ve dolaylı olmak üzere iki türdür. İnsanın bir tür ile dolaysız ilişkisi ve alakası o türden direkt olarak menfaatlenmesi anlamındadır. Mesela bitki bir türdür, insan bu tür olmadan hayatını idame ettiremez. Hava bir nevdür, hava olmadan hayat olmaz. Su bir türdür, su olmadan hayat olmaz. Işık ve ısı bir nevdür, bunlar olmadan hayat ve insan yaşayamaz vs...

İnsanın bir de dolaylı yönden ilişkili olduğu türler vardır. Mesela dünyamızdan çok uzak olan yıldız ve galaksiler ile de insanın dolaylı bir alakası vardır. Zira kâinat bölünmez ve parçalanmaz bir bütün gibidir; küçük bir parçası ile büyük parçası arasında intizam ve sistem bağları vardır. Faraza bir yıldız rotasını şaşırırsa başka bir yıldızla çarparsa, zincirleme bu çarpma insanın yaşadığı güneş sistemine kadar gelir orayı da bozar. Demek insanın hayatının devamı için kâinatın bir köşesinde hareket eden yıldızla da bir münasebeti var.

Et-Tahiyyat: Bütün hayat sahiplerinin hayatları ile Allah'a takdim ettikleri zikir ve tesbihleri insan kendi namına Allah'a bu kelime ile takdim ediyor. Bu kelime de böyle bir külliyyet bulunuyor. Toprak sayısız nebati hediyeleri ile bu kelime ile ilişkilendiriliyor. Yani insan cüzi kabiliyeti ve kudreti ile bu sayısız ibadetleri yapamaz, ama külli bir niyet ve dua ile bunlara sahip çıkıp onları kendi namına

Allah'a takdim edebilir. İşte Allah insanın bu külli niyet ve duasını failmiş gibi kabul ediyor.

El-Mübarekat: Bu kelime yer yüzünde ne kadar berekete sebep ve vasıta varsa, hepsine işaret eden özlü bir kelimedir. Mesela, tohum ve çekirdekler mübarektir yani içinde tonlarca nimeti barındıran ve berekete sebep olan küçük ama bereketli mahluklardır. Bir torba buğday tohumunu tarlaya saçıyoruz, onlarca torba buğday mahsul alıyoruz. Demek o bir torba buğday tohumu mübarektir. Peygamber Efendimiz (asm) Allah'a arz-ı ubudiyet ederken, bütün bu bereketleri nazara alıp öyle teşekkür ediyor. Tahiyattaki "**mübarek**" kelimesi böyle kuşatıcı ve geniş bir manaya sahiptir.

Et-Tayyibat: Bu kelimedede daire ve mana daha da hülasa bir şekilde gelerek, sadece kamil insanların ve büyük meleklerin ibadet ve zikri temsil ile tevkil ediliyor. Yani Peygamber Efendimiz (asm) bu kelime ile alim ve evliyaların ve büyük meleklerin yapmış olduğu bütün ibadet ve ezkarı kendi namına Allah'a takdim ediyor. Cüzi ibadetini böyle külli bir niyet ile genişletip külliyet kazandırıyor. Her hususta olduğu gibi bu hususta da bize model oluyor. Yani bizde tahiyat ile böyle külli bir niyet ile cüzi ibadetimize külliyet kazandırabiliriz. Yalnız **Allah'ın bu kabulünün ön şartı, farzların eda edilmesidir.** Mesela beş vakit namaz kılmayan birisinin bu külli niyet ve duaya ulaşması mümkün değildir.

Özetle insan cirim olarak küçük olabilir, ama manevi açıdan kâinatı yutacak kadar bir genişliğe ve istidada sahiptir. Özellikle insanlığın en önünde giden nebiler ve velilerde bu husus daha zahir, daha bariz bir şekilde tezahür ediyor. Bunu anlamak için [Cevşen](#)'i ve evliyaların dua ve virdlerini incelemenizi tavsiye ederiz.

(1) bk. [Sözler, Yirmi İkinci Söz.](#)